

Euroopa Komisjoni tööhõive,
sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse
kaasatuse peadirektoraadi nimel

Gesellschaft für
Versicherungswissenschaft
und -gestaltung e.V.

Väljarände ning linna- ja maapiirkondade vahelise rände sotsiaalne mõju Kesk- ja Ida- Euroopas

Lühikokkuvõte

Eesti

Aprill 2012

**Autorid: Tiit Tammaru
Mare Viies**

Ei Euroopa Komisjon ega mõni komisjoni nimel tegutsev isik ei vastuta käesolevas publikatsioonis sisalduva teabe kasutamise eest.

Väljaränne

Eesti rahvastik vähenes 1989. ja 2000. aasta rahvaloenduste vahelisel ajal 1 565 600-lt 1 370 100 inimeseni – 195 500 inimese ehk 12 protsendipunkti võrra. See oli osaliselt tingitud negatiivsest loomulikust iibest (40 000 inimest), aga suurim mõjur oli siiski negatiivne rändesaldo (155 000 inimest), mis oli suuresti tingitud venelaste tagasirändest Venemaale. Ka ajavahemikul 2000-2010 jätkas riigi rahvaarv vähenemist, aga palju aeglasemalt. Eesti Statistikaameti andmetel oli riigi hinnanguline rahvaarv 2010. aastal 1 323 323 inimest, mis on 46 777 inimest vähem kui 2000. aasta rahvaloenduse ajal. Suurem osa sellest kümne aasta pikkusest rahvaarvu vähenemisest on tingitud negatiivsest loomulikust iibest (33 387 inimest); rändesaldo oli negatiivne ainult 13 390 inimese võrra. Selles arvnäitajas kajastub aga ainult registreeritud ränne, mistõttu on see näitaja tegelikust rändevooast väiksem.

Eesti rändesaldo muutus negatiivseks pärast iseseisvuse taastamist 1991. aastal. Eesti diasporaa (k.a varem väljarännanute, nt 19. sajandil Venemaale emigreerunud või 1944. aastal läände põgenenud, lapsed) suurus on hinnanguliselt 125 000-135 000 inimest. Selle diasporaa suurimad kogukonnad elavad Soomes, Venemaal, Rootsis, Ameerika Ühendriikides, Kanadas ja Austraalias. Väljaränne itta (peamiselt Venemaale) ja väljaränne läände (peamiselt teistesse Euroopa Liidu liikmesriikidesse) on märkimisväärselt erinevad. Väljaränne itta on olnud peamiselt rahvusvähemuste tagasiränne kodumaale (rahvusvähemused (peamiselt venelased) moodustavad Eesti rahvaarvust ikka veel umbes ühe kolmandiku); ränne läände on aga päris väljaränne. Ent viimane on üldjuhul siiski ajutine – kas õpitakse või töötatakse mõnda aega välismaal – ja sageli tullakse Eestisse tagasi. Välismaal on töötanud umbes 12% Eesti kodanikest.

Väljaränne on majandusbuumi ja -languse ajal aidanud teataval määral tööturгу tasakaalustada – kodumaal töö saamise võimaluste vähenedes on väljaränne suurenenud. 1990ndate väljarändes olid tähtsamad perekonnaga seotud põhjused, aga 2000ndatel on esile kerkinud tööga seotud põhjused. Ulatusliku oskustööjõu äravoolu kohta selgeid tõendeid ei ole, aga mõnes valdkonnas (eelkõige tervishoiutöötajad) on väljarände ja oskustööjõu äravoolu probleem suur. Kuigi väljarände absoluutarvud ei ole jahmatavalt suured, on selle suhteline mõju suur. Näiteks on igal aastal Eestist lahkuvate meditsiiniõdede arv sama suur kui aastas Eesti haridussüsteemis meditsiiniõde kutse saanute arv. Sama suur on probleem arstidega – näiteks aastatel 2004 ja 2005 taotles 7,6% riigi arstidest luba töötada välismaal. Seetõttu on Eestis püsiv võrdlev puudus meditsiinitöötajatest: kui 2005. aasta seisuga oli ELi 15 vanas liikmesriigis 100 000 elaniku kohta 9 arsti, siis Eestis oli see näitaja vaid 5,5. Selle väljarände kõige olulisem põhjus on märgatav palgalõhe Eesti ja sihtriikide vahel, kuigi arstide palgad on Eestis teiste valdkondadega võrreldes küllaltki suured. Emigreerumise põhjustena tuuakse siiski välja ka muid põhjusi, nagu näiteks vähem pingeline töökeskkond välismaal.

Rände mõju tavapäraselt haavatavamatele elanikkonnarühmadele Eestis kuigi hästi uuritud ei ole. Kuna suur osa välismaale tööle läinutest tegutseb naaberriigis Soomes, saavad need eemalolevad vanemad ja abikaasad mõnikord ka sageli kodus käia, vähendades nii lahusoleku kahjulikku mõju naistele ja lastele. Eakate suhteline vaesus on viimastel aastatel märgatavalt vähenenud, peamiselt tänu tasandusmaksetele. Roma-kogukond on väike, aga ei ole ühiskonda hästi lõimunud ja selle töötuse määr on kõrge.

Linnastumine

Eesti oli nõukogude aja lõpuks küllaltki linnastunud – 1990. aastal elas linnades 71,5% elanikkonnast. 2000. aastal vähenes linnaelanikkonna osakaal 69,2%ni; seda peamiselt kolme eri suundumuse tõttu: linnapiirkondi mõjutas 1990ndatel rohkem vähemusrühmade tagasiränne Eestist kodumaale, samuti mõjutas linnu rohkem negatiivne loomulik iive ning riigi sisemine rändesaldo oli maapiirkondades positiivne (15 000 inimese võrra). Pärast 2000. aastat on linnaelanikkonna osakaal mõnevõrra suurenenud, aga neist on ikkagi 2,3% (20 300 inimest) läinud elama maale. Linna- ja maapiirkondade vahelises rändes on koos kaks põhilist siserändeprotsessi. Esiteks on alates 1990. aastast selgelt täheldatav elanikkonna koondumine erinevatesse asustusüksustesse (maakonnakeskus,

piirkonnakeskus, pealinn) nii, et alamast üksusest minnakse elama kõrgema tasandi üksusesse. Seetõttu on rändesaldo positiivne ainult pealinnas ja teistes üksustes miinuses. Kõige tähtsam siserännet iseloomustav nähtus on aga valglinnastumine ehk elanikkonna ümberasumine linnadest neid ümbritsevatesse (endistesse) maapiirkondadesse. Sellest ongi tingitud siserände saldo positiivsus maapiirkondades. Kuna töökohad on jäänud endiselt linna, on neist äärealadest linna keskossa tööle käimine viimase kahekümne aasta jooksul oluliselt sagenenud.

Poliitiline reaktsioon väljarändele ja linnastumisele

Riigikogu on palunud valitsusel uurida rände majanduslikku mõju. Eesti valitsus on omalt poolt väitnud, et toetab ajutist ja korduvrännet ning nii avalikus kui ka erasektoris on tehtud samme korduvrände toetamiseks ja diasporaa Eestisse tagasimeelitamiseks. Väljarändajad ja võõrsil sündinud eestlased saavad naasmiseks riigilt rahalist abi (kuni 2000 eurot täiskasvanu kohta) ning Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, mis kasutab riigi ja ELi vahendeid, on loonud veebipõhise tööportaali, mille kaudu saavad Eesti tööandjad pakkuda tööd potentsiaalsetele tagasipöördujatele üle kogu maailma.

Kavandatud on aktiivse tööturupoliitika programmid tööhõive suurendamiseks ning tagasipöördujate ja uute siserändajate integreerumise soodustamiseks. Teised programmid on suunatud piirkondlike erinevuste vähendamisele töötajate riigisisese liikuvuse edendamise teel ning ELi rahastusega 10aastase programmiga on püütud arendada iga piirkonna oma majanduslikku potentsiaali – eesmärk, mis võiks aidata võimalikel väljarändajatel paigale jääda. Väikesed kohalikud omavalitsused aga ei suuda sageli selle projektipõhise rahastamise eeliseid ära kasutada.

Eestist väljarändamise kõige kahjulikum mõju on oskustöötajate äravool, eelkõige tervishoiusektoris. Sellega on sisemaiselt mõnevõrra raske toime tulla, sest selles valdkonnas töötasude suurenemine viiks soovimatu sotsiaalse kihistumise suurenemiseni, aga teistes ELi riikides makstavaid suuremaid palku ei saa ka vähendada. Siiski saaks ELi tasandi poliitikaga aidata jagada ümber koolituskulud, et vähendada Eesti koormust nii, et väljarände sihtriigid toetaks meditsiinitöötajate koolitamist Eestis ja teistes riikides, kust arstid välja rändavad. Puht riigisisest võiks Eesti tervishoiutöötajatelt nõuda oma koolituskulude tasumist, aga see oleks kahjulik neile, kes välja ei rända. Teine võimalus on, et tervishoiutöötajatelt, kes välja rändavad, nõutakse oma koolituskulude hüvitamist.

Üldisemalt vaadates vähendab igasugune heaolu suurendav ja töötingimusi parandav poliitika väljarändesurvet. Samuti on vaja täpsemaid andmeid ja rändestatistika ühtlustamist ELis, et paremini mõista nii Euroopa kui terviku kui ka Eesti rände ulatust, olemust ja koostist.